

VI. Előszó. [Kriza János előszava a *Vadrózsákhoz*.]

Kolozsvár, 1862. december 27.

Nem minden remegés nélkül lépek e szerény Székely Népköltési Gyűjteménnyel a hazai közönség elé, midőn gondolóra veszem a faladat nehéz és nagyszerű voltát, mit megoldásul magam elébe tűztem, s mélyen érezve főleg a felelősség nagy terhét, mely gyenge vállaimon súlyosodott azáltal, hogy hazám legnagyobb fia, ki minden oly ügyön, hol legközelebbi vére, a székely érdeke van szóban, lelkének egész szerelmével csügg, felém hajolt magas kegyével s a Gyűjtemény megjelenését nagylelkű áldozatával előre biztosítja.

Azt éppen nem várhatom, hogy maga a munka megjelenése által meglepjem a tisztelt közönségemet, jól tudva, hogy hosszútűró várakozását eléggé kifárasztám. Jó, ha szerencsés leszek bocsánatát megnyerhetni a késő megjelenésért azáltal, hogy a sok mindenfélben találhat mégis valami ínye-szeréntit, mi a hosszas várakozást némileg kárpótolja. Emlékezhetik még egy-egy olvasóm: hogy maholnap húsz éve – előbb még, mint a Kisfaludy-Társaságnak ilyszerű vállalata megindult volna – a Vadrózsa cím alatt kiadandó népköltemények pártolására hívtam volt fel a nagy közönséget. A pártolás nem volt s az akkori idők más irányú törekvései miatt tán nem is lehetett oly hatás, hogy melegtől kinyílhatott volna a vad bimbócska, s miért tagadnám? maga is gyengébbnek kezdette érezni magát, minthogy az irodalom kertébe való átültetését méltán kívánhatta volna, midőn a Kisfaludy-Társaság megbízásából jeles Erdélyink által szerkesztett Magyar Népköltési Gyűjtemény is csak egy buzgó hazafi áldozata mellett láthatott napvilágot. S ekkor bekövetkezik a nemzeti remények szintoly nagyszerű öröm- mint bánatnapjai, egyaránt kedvezőtlenek arra, hogy magyar embernek elég kedve s elfogulatlansága lehetett volna ily csenedesebb kedélyállapotot igénylő munkákra.

Idő multával, midőn az újra föleszmélt nemzet lelke mélyebben szállott önmagába, hogy saját külön nemzeti lényét gyökérszálaiban erősítse s a pusztító vészek ellenében megszilárdítsa s az egyedül vérehez illő ép, erős idomot és (üde színt)⁴⁴⁶ népi elemekkel táplálja: magam is újult ügyekezettel fogtam hozzá a székely népszellem vadrózsáinak gyűjtéséhez, kiterjesztve most figyelmemet mindenre, mi az egyszerű szó alakjától a közmondásig – egy vígkedvű népdal vagy (ó-székely)⁴⁴⁷ ballada komoly hangjáig egy babonás székely asszony álomlátásáig valami jellemzőt rejthet magában. Minden fölfedezésre, mely egy-egy becsebb népereklyét, népdalt vagy balladát hozott napfényre, mintha az Énekek éneke koronás szerzőjének hangja zendült volna meg lelkemben: Az én szerelmesemnek szavát hallom, imhol jön ő, imhol vígadozik ama hegyeken, ama halmokon. (Ének. II. 8.)

⁴⁴⁶ Kovács Ágnes jegyzete szerint: „Az eredeti kéziratban más, olvashatatlan szavak vannak e helyeken.” (Kriza J. 1956: 396.)

⁴⁴⁷ Kovács Ágnes jegyzete szerint: „Az eredeti kéziratban más, olvashatatlan szavak vannak e helyeken.” (Kriza J. 1956: 396.)

Ilyen ereklyék teszik Gyűjteményem nagy részét s jórendin a balladák és rokonneműek fognak figyelmet ébreszteni, amint hogy máris irodalmi méltánylást nyertek. S e nemzeti nyelvünk- s irodalmunkra nézve megbecsülhetetlen kincsek – mondhatni termésaranyak – veszőfélben vannak. Egy-egy versszakot egyik-másik népdalból csak hallani még, leginkább az alsóbb néposztálynál, de az egészet a századik is alig tudja, s mily számos oly töredék van, melynek egészét már senki sem tudja. Nagy ideje hát, hogy minden hazafi annál inkább buzgólkodjék annak keresésén s öntudatos megőrzésében, ami a népnek veletermett valódi kincse, minél ritkábbak a nép között, akik azt ösztönszerűleg tovább megőrizni képesek, hogy így a kevésből is, mi még menthető, gyarapodást nyerve, mívelődésünk annál sajátabb, nemzeti szín- és erőben haladhasson. Áll ez az összes népsajátságokra nézve, miknek soraiból csak egy pár szorosabb értelemben vett osztályát közölheténk a negyedik szakban, más kötetre maradván fenn készletem többi része: a Mondák, Babonák, Álmodások, Népszokások s Innepélyek stb. – A Népmesékből is csak néhányat közölhetek ezuttal mutatóványul népünk e szellemi képző-erejének, mely még mostan is elég gazdag forrásban buzog fel, gazdagabban a népdalnál, melynek forrását inkább elfojthatja az irodalomból naponként lerakódó daltömeg. A Tájszótár végül magában foglal több eddig sehose ismertetett székely tájszót is, kellő használatára az irodalomnak, melynek mint nagy háztartásnak kamráiban nem árt, ha sok mindenféle zakota is van egybehalmozva, mit maga helyén az ügyes gazda mindig tud haszonra fordítani. (Mindenesetre nagy gonddal voltam arra, hogy „fül nem hallott“ szót ne közöljek, s amit közlök, lehetőleg szabatos értelmezéssel és saját vidéke hangejtése szerint adjam. Ez okból vevék föl több már ismertetett, de még eléggé nem ismert tájszót is.)⁴⁴⁸ S legvégül jönnek tán igen is fölös Jegyzeteim, mikben alkalom szerint egy s más tudnivalót el kelle mondanom – s az egészet bezárja rövid értekezésem a Székely Nyelvjárásokról, a szerkesztés ezer aprólékos gondjai közt csak futtában vázolhatott nyelvjárás térképecske, vagy egy kis kezdetleges tanulmány-féle.

Ily sokat ölelni akarás mellett, megeshetik, keveset fogtam szorítani. A nyelvjárás hangejtési különlegeket, legkisebb árnyalatokat is kiszínelni akarva, tán éppen a fő sajátosság, a kifejezés, a beszéd igaz székelysége ellen fogtam véteni. Tán nem mindenütt van megőrizve az a tiszta, (édes gyermeteg hang, az a természetes üde arcszín, ez örökké vonzó búbjája a népelve igaz szülöttjeinek).⁴⁴⁹ Részemről nem volt híja a tárgyam iránti szenvedélyes szeretetnek, s nyelvérzésem élesbítése céljából az illető nyelvjárások minden finomságaiba beavatott ügybarátaimmal untig folytatott közlekedésnek. E részben forró hálaérzéssel kell főleg megemlékeznem Kiss Mihály és Gálfi Sándor tisztelt barátaimról, kiknek a gyűjtésben szintúgy, mint a kellő zamattal való előkészítésben tanusított szives és lelkes részvétök nagyban segíték elő e gyűjtemény díszesebb kialakulását; ide já-

⁴⁴⁸ Kovács Ágnes jegyzete szerint a zárójeles rész hiányzik a kéziratból, feltételezése szerint utólagos betoldás lehet a megjelölt előszóban (vö: Kriza J. 1956: 398, 3. láb.)

⁴⁴⁹ Kovács Ágnes jegyzete szerint ennek a zárójeles résznek annyira olvashatatlan az írása, hogy nem tudták azonosítani az eredetivel (vö: Kriza J. 1956: 398, 4. láb.)

rulván egyszersmind hazánk jeles költője s műítésze, Gyulai Pál úrnak az eléggé meg nem hálálható barátságos unszolása és édes zaklatásai mellett, e munka célszerűbb rendezését eszközöző tanácsadása. S végül itt is a legmélyebb hálával és melegséggel említenem kell gróf Mikó Imre ő nagyméltósága nagy nevét, aki évek óta áldozatokkal gyűjtött népköltési gyűjtelmékét rendelkezésem alá átengedni kegyeskedett, (mit egy remélhető második kötetben hasznosítani is fogok).⁴⁵⁰

És már mint hajdan Izrael istenének szava az égő csipkebokorból, hangozzék a magyar hongénus szava is e szerény vadrózsa-bokorból, bizonyítandó: hogy a székely föld (amelyen mosatn mintegy az irodalom saruját leoldva állunk e jelen munkánkkal – az élő magyar nyelv egyik klasszikus földrésze; – hogy a székelynek is, mint rokon hűntörzsnek, hivatása, valamint testi, úgy szellemi összes erőssúlyával, szívére minden eredeti sajátosságával gazdagítani az egy magyar nagy élőfát, hogy minden virága annál virítóbb nemzeti színű, s minden gyümölcse, mert saját fáján érik, annál zamatosabb ízű lehessen; – hogy a székely nép szó-és dalkincsének is, amennyiben belértéke van, be kell folyni a magyar irodalom és közmívelődés világába. – Mit parányi egyes erő csak gyarlón tehet, tegye azt nagyobb erők egyesülése tökélyesebben).⁴⁵¹ A saját székeink⁴⁵² (mindig ősi ép erőben ülő s idegen elemek rontó befolyásától saját nyelvét is megőrizni tudó székelység, mint mindig készen szívvérét is feláldozni a magyar közérdekeknek: ajánlja fel sok tekintetben eredeti, még romlatlan élő beszédét is a magyar irodalom közös szent oltárára, hogy legyen az összes magyar népbeszéd mint egy vadrózsatőke, amelybe oltani szokták a nemes rózságot, hogy annál nemesbbé s erőteljesbbé tegyék; és legyen mint amaz oltáron égő eleven szén, mellyel a szeráf illeté a próféta száját, hogy elvennie annak hamisságait s eltisztítaná bűneit. Illesse az élő népbeszéd eleven szene is a nemzet prófétája – az író – ajakát, hogy eltisztítsa annak hamisságait, a nyelvgeniusz ellen ejthető minden vétségeit.

Beszéljen már tovább a két Kádár Kata, Bátor Boldizsár s a szép Julia, Kőmíves Kelemennével s a többi társaikk, és fedezzék ők is a mi sokféle gyarlóságainkat!)

Kolozsvártt, dec. 27. 1862.

Kriza János

Lelőhely: ismeretlen.

Közölve: Kriza J. 1863: V–VIII. (r.)⁴⁵³, Kriza J. 1956: 395–400.

Megjegyzés: Jelen írást Kovács Ágnes 1956-ban megjelent szövege alapján közlöm. Az általa használt eredeti kéziratnak egyelőre nem sikerült a nyomára bukkanni, az 1956-os kötetben sem lelőhely, sem jelzet nem szerepel. Az így itt átvett szöveg valószínűleg nem teljesen betűhív.

⁴⁵⁰ Kovács Ágnes jegyzete szerint ez szintén Kriza utólagos betoldása, mely az általa látott kéziratból hiányzott (vö: Kriza J. 1956: 399, 5. láb.)

⁴⁵¹ Kovács Ágnes jegyzete szerint: „A kézirat annyira át van javítva, hogy csak egyes szavakat tudunk kibetűzni” (Kriza J. 1956: 400, 6. láb.)

⁴⁵² Kovács Ágnes jegyzete szerint a kéziratnak itt végeszakad (vö: Kriza J. 1956: 400, 6. láb.)

⁴⁵³ A Kovács Ágnes által megtalált és 1956-ban publikált szöveg az 1863-ban megjelent kötet előszavának a piszkozati példánya, így szövege nem teljesen azonos az 1863-ban megjelenttel.